

Ivan Kordić

Razum, vjera i neznanje. Matija Vlačić Ilirik i svijet reformacije

Zagreb, Naklada Jurčić, 2007., 287 stranica

U posljednje vrijeme sve se više istražuje i piše o najpoznatijem hrvatskom reformatoru Matiji Vlačiću. To je osobito korisno mlađim naraštajima hrvatskih teologa, ali i intelektualaca uopće, jer ih se upoznaje s jednom od najmarkantnijih figura europske duhovne, ali i intelektualne povijesti, na koju s pravom mogu biti ponosni i u kojoj mogu tražiti nadahnuće. Hrvat Vlačić je neko vrijeme bio na čelu jednog od vjerski, društveno i politički najutjecajnijih p(re)okreta u cjelokupnoj europskoj, pa i svjetskoj povijesti. Po mišljenju mnogih, upravo je njegov beskompromisan stav, spojen s velikim utjecajem koji je zbog svoje iznimne učenosti imao među mnogim luteranima (i ne samo njima), bio odlučujući za opstanak reformacije u Njemačkoj nakon Lutherove smrti (1546.). Zbog svoje svestranosti, učenosti i iznimno plodonosnog vjerskog i znanstvenog rada, njegovi život i djelo predstavljaju predmet istraživanja znanstvenikâ različitih profila.

Među najnovijim objavljenim istraživanjima o Vlačiću istaknuto mjesto zauzima knjiga Ivana Kordića „Razum, vjera i neznanje. Matija Vlačić Ilirik i svijet reformacije“. Ta knjiga je izdana 2007. godine, a predstavlja, moglo bi se reći, prirodan slijed dugogodišnjeg autorova istraživanja i pisanja o Vlačiću. Ivan Kordić je studij teologije započeo u Sarajevu, a završio u Freiburgu u Njemačkoj, gdje je i magistrirao i doktorirao filozofiju (temom o Vlačićevoj hermeneutici). Nakon povratka u Hrvatsku, od 1992. godine radi na Institutu za filozofiju u Zagrebu kao znanstveni savjetnik. Predavao je filozofiju religije na Filozofskom fakultetu u Zadru. Na Hrvatskim studijima i Filozofskom fakultetu Družbe Isusove Sveučilišta u Zagrebu, te na Fakultetu filozofsko-humanističkih znanosti Sveučilišta u Mostaru, predaje brojne filozofijske i teologijske kolegije, drži seminare, a sudjeluje i u nastavi poslijediplomskog studija (u Mostaru ga vodi). Uz predavanja na fakultetima i drugdje, te članke u znanstvenim časopisima i zbornicima, Kordić je o Vlačiću izdao dvije knjige: „Hermeneutika Matije Vlačića Ilirika“ (Zagreb, 1992.; doktorska disertacija, izvorno napisana na njemačkom) i „Predaja i istina. Aurelije Augustin – Vlačićev svjedok istine?“ (Zagreb, 2002.). Iz tih se podataka jasno vidi da je riječ o vrlo kompetentnom autoru, čijem mišljenju o Vlačiću i njegovu djelu treba pridati priličnu pozornost.

Knjiga je nastala kao plod autorova dugogodišnjeg istraživanja Vlačićevih djela na izvornom latinskom jeziku („Catalogus testium veritatis“, „Clavis Scripturae sacrae“, „De materiis“, „Disputatio“, „Gnothi seauton“, „Paralipomena dialectices“, da spomenemo samo skraćene nazive nekih od najvažnijih). Svrha joj je produbiti razumijevanje Vlačićeva poimanja (međudnosa) filozofije i teologije

(koje, prema njegovu mišljenju, primarno moraju biti u službi ispravnog razumijevanja Biblije), te promišljanje Vlačićeva shvaćanja čovjeka u kontekstu biblijsko-egzegetskih, teologijskih i filozofijskih previranja njegova vremena. Kako bi se maksimalno poštivalo Vlačićevo temeljno hermeneutičko načelo, naime, da su tekst i kontekst najbolja pretpostavka razumijevanja onoga o čemu je riječ, autor navodi brojne i obilne citate iz Vlačićevih spisa u svom prijevodu, omogućujući tako da Vlačić „sam govori“. Kao osnovnu (naslovom izraženu) tezu knjige, autor u *Uvodu* (str. 8.) ističe slijedeće: „Razumom čovjek može istraživati svijet koji ga okružuje, njime može puno toga doznati i spoznati, ali je vjera ta koja rasvjetljuje i ponore razuma i bespuća neznanja u koje je uronjen.“

Knjiga se sastoji od pet glavnih dijelova (1. *Uvod*, 2. *Filozofija i teologija*, 3. *Razumijevanje Pisma*, 4. *Antropologija*, 5. *Svijet reformacije i njegovi odjeci*), s popisom primarne i sekundarne literature, te bilješkom o autoru, na kraju knjige. U *Uvodu* autor govori o relevantnosti i aktualnosti bavljenja Vlačićem, te sagledava svoje istraživanje u kontekstu dosadašnjih i aktualnih pokušaja u tom pravcu (u Hrvatskoj), smještajući se u „novo razdoblje“ koje je započelo devedesetih godina prošlog stoljeća, a u kojemu se, za razliku od dotadašnjih uglavnom „faktografskih ustanovljavanja i opisâ područja njegova djelovanja“, pristupilo istraživanju Vlačićeva djela na filozofijskoj i teologijskoj razini (str. 6.-7.). U drugom dijelu knjige autor se bavi Vlačićevim shvaćanjem (međudnosa) filozofije i teologije, pri čemu ističe da je Vlačić snažno inzistirao na razlikovanju kompetencija i primjene pojedinih znanosti i umijeća (str. 42.). Vlačić je cijenio filozofiju, ali je smatrao da se njezino područje ograničuje na istraživanje materijalnog i formalnog uzroka (tj. ovozemaljskog svijeta), dok je isključivo teologiji pripisivao kompetenciju bavljenja djelatnim i svršnim uzrokom (tj. Bogom i nadzemaljskim svijetom). U trećem dijelu knjige autor ističe da je Vlačić nastojao pokazati da se razumijevanje Biblije temelji na općim interpretacijskim načelima i pravilima za razumijevanje bilo kojeg teksta, čijom dosljednom provedbom mora biti ostvarivo i općevažće razumijevanje (str. 109.), pri čemu uvijek na umu treba imati Krista kao cilj i smisao, odnosno „scopus“ Pisma (str. 154.). U četvrtom dijelu knjige autor prikazuje Vlačićevu teološku antropologiju, čiji je temeljni stav moguće najsazetije prikazati Vlačićevom izjavom: „Istočni grijeh je čovjekova supstancija“ (str. 194.). Naime, Vlačić smatra da je čovjek, koji je u početku bio slika Božja (odnosno, dijete Božje), istočnim grijehom tako supstancijalno izopačen da je postao slika đavla (odnosno, dijete đavla) (str. 236.), te mu je potrebno da bude ponovno rođen (ni iz čega) u Kristu, da bi se u njemu obnovila slika Božja (str. 238.-239.). Vlačić i ovdje naglašava da filozofija (kao i teologija koja se udaljila od Biblije) ne može shvatiti bit grijeha, pa stoga niti uvidjeti supstancijalnost zla u čovjeku (str. 207.). Što se pak tiče relativno čestog prigovaranja da je Vlačićeva antropologija obilježena manihejstvom, Kordić odlučno odbacuje utemelje-

nost takvih tvrdnji: „Kod njega se ipak radi o čovjeku kojega je stvorio Bog, a ne o novom stvorenju u manihejsko-dualističkom smislu dvaju počela. On, naime, »đavla nije učinio stvoriteljem neke nove supstancije, nego kvariteljem one dobre« (str. 242.). Zadnji, peti dio knjige ima funkciju zaključka (koji eksplicitno ne postoji) i u njemu autor zaokružuje sve dotada napisano ističući da je „Krist kao spasitelj središte i ključ Vlačićeve hermeneutike“, te da, prema Vlačiću, „sva nastojanja oko ispravnog razumijevanja Svetog pisma ne smiju biti usmjerena samo na spoznaju, nego prije svega na životnu praksu“ (str. 276.).

Koliko je poznato autoru ovih redaka, u hrvatskim znanstvenim časopisima nije izašla nijedna recenzija ove knjige, što pokazuje još uvijek prisutnu određenu zatvorenost hrvatske intelektualne javnosti prema temama koje su na ovaj ili onaj način obilježene protestantizmom. Nažalost. Ipak, Ivan Dugandžić, poznati hrvatski rimokatolički teolog i bibličar i jedan od recenzenata knjige, ne štedi riječi pohvale na račun Kordićeva uratka. U svom na vanjskim koricama knjige objavljenom komentaru, pohvaljuje širinu predmeta Kordićeva istraživanja, njegovu dugogodišnje marljivo proučavanje izvornih Vlačićevih spisa na latinskom, navođenje brojnih Vlačićevih citata u tekstu, te kvalitetu njegova prijevoda istih na hrvatski. Svoj komentar završava riječima: „Ovo nije samo još jedna knjiga o Matiji Vlačiću Iliriku, već knjiga koja će snažno obogatiti spoznaju o njegovoj misli i ulozi koju je odigrao u svom vremenu i o značenju te misli za naše vrijeme.“

Riječ je o znanstvenom djelu koje zbog svoje stručne terminologije, predmeta istraživanja i pristupa nije namijenjeno najširoj čitalačkoj publici, nego studentima i stručnjacima s područja filozofije, teologije i njima srodnih znanosti. Razvidno je da je autor knjige ponajprije filozof, a tek zatim teolog (barem u pristupu ovoj knjizi), tako da je za pretpostaviti da će i zastupljenost čitalačke publike slijediti tu logiku.

Djelo je napisano vrlo kvalitetno. Jedine zamjerke koje mu se mogu uputiti su da se katkada ima osjećaj da autor nepotrebno ponavlja neke već rečene stvari, te da u korištenju upravnog govora (citata) ne koristi uvijek sve blagodati tog jezičnog alata. Naime, povremeno se u „najavi“ nekog citata (dakle, u necitiranom dijelu rečenice s upravnim govorom) može pročitati gotovo sve što će u njemu (citatu) biti sadržano. Osim tih zamjerki, autoru se, zajedno s recenzentom Ivanom Dugandžićem, mogu uputiti pohvale, i to: na račun širine predmeta kojega je kvalitetno obuhvatio ovom knjigom, a zatim i zbog obilnog korištenja Vlačićevih citata kojima čitatelj dobiva priliku (na jedan način) izravno komunicirati s njime, ali i čuti izvornu Vlačićevu misao. Kao osobitu vrijednost djela može se istaći prvenstvena upućenost na primarne izvore, ali i uravnoteženo i vrlo informativno korištenje relevantne sekundarne literature. Autor suvislo, logički i argumentirano dolazi do zaključaka i odaje sigurnost u poznavanje materije o kojoj piše.

Na kraju možemo zaključiti da ova knjiga predstavlja vrijedan doprinos proučavanju Vlačićeva djela i zapravo podizanje standarda proučavanja ovog hrvatskog velikana reformacijske provenijencije na jednu višu razinu, razinu koja zahtijeva temeljito poznavanje jezika na kojemu je stvarao, ali i znalačku oštrinu shvaćanja i prosuđivanja mnogih kompleksnih filozofskih i teoloških koncepata, ideja i slojeva kojima obiluje Vlačićeva misao. Čestitke autoru, a, u očekivanju budućih sličnih djela, ovo od srca preporučujemo svima koji žele obogatiti svoje znanje o Vlačiću, kao i o filozofiji i teologiji reformacije u širem smislu.

Tomislav Vidaković